

gat) (1959); «*pitxell*: medida de vino equivalente a dos litros; *pitxella*: medida de vino equivalente a 2 litros y medio», Vall d'Aneu (Pol, 23); mesura de vi intermèdia entre *kánte* i *kyartíyo* a Calaceit; *kyartílo*, *mija*, *kánter* i *picéla* mesures de vi en un poble veí (Casac. 1923).

Com a recipient que no mesura: «en un *picéll* s'hi posa vi» a Torrelles de Foix (1954); és una mena de càntir de beure a galet a l'Ebre: a Benifallet (1923), Vinebre i al Lloar, com a equivalent del *pool*, i del *kánti* d'altres pobles (1936); *pitxella* = *cànter* a Gandesa (Amades, *Excursions* III, 157); i allà és també per a altres líquids: «la presa de --- sus molinos harinero y oleario --- el constructor recibiría --- una *pichella* de aceite de cada pie de oliva que los vecinos molieran», doc. de la mateixa comarca, a. 1732 (Caseres, *BolHist. GeogrARag.* III, 252); ja «*petxel* [sic] o *pitxer* de vi: oenophorum; *petxel* *qualsevol*: urceus; id. *petit*: urceolus», Busa-N. 1507 (E-II-2). En canvi en el País Valencià testimonien E. Valor i J. Giner que no es coneix altra cosa que *pitxer*, i amb el sentit que dona a *pitxella* el Dfa.

Des del romànic va passar al basc: *pitxar* i *pitxarro*, segons Azkue molt més difosos que *p(h)itxer*, *pitxel* (Mitxelena, *FoHistVca.*, p. 62).

Encara que el pas de *-er* a *-el* sigui un fet normal en castellà, no penséssim que el nostre *pitxell* pot resultar de l'adaptació per part del català d'una forma nascuda en la llengua veïna partint de *pitxer*: car en català el mot és molt més vivaç en totes dues variants que no en castellà; i el fet que a l'Edat Mitjana aparegui sobretot en el castellà d'Aragó fa creure que és més aviat el català el que trasmeté totes dues formes a la llengua central. El pas de *-er* a *-ell* no basta dir «canvi de sufix» per justificar-lo: es deu tractar d'una espècie de contaminació sufixal deguda al fet que abunden els noms de recipients comparables en *-ell*: *tonell*, *carretell*, *botella*/*botellet*, oc. *boissel* 'mesura' com el fr. *boisseau* (cf. *MOXELL*).

El problema de la relació amb l'it. *bicchiere* 'got' i l'al. *becher* 'got', 'copa', és difícil i obscur; llur *b-*s'oposa a la *p-* de totes les llengües franco-hispàniques, inconciliablement i brusca, car només hi ha variant *bichier* o *bicbet* en parlars de l'Est francès —per bé que ja una mica antiga y allà força estesa— però la raó geogràfica indueix a creure que és un manlleu de l'alt-alemany. Ara bé, en germànic ja apareix *bēhhāri* en alt-al. antic, baix-al. ant. *bikeri*, neerl. mj. i mod. *beker*, i el mot està representat en totes les llengües escandinaves, a partir de l'esc. ant. *bikarr*, des del qual va passar manllevat a l'angl. *beaker* i al lèto.

L'it. *bicchiere* és una mica desconcertant, perquè d'una banda és un mot essencial en l'idioma, general i antic [Boccaccio, supra], però la seva terminació presenta la forma acostumada en els gallicismes, i no obstant, per la consonant inicial està renyit amb el gallo-romànic i coincideix amb la forma germànica: car una variant *pecchero*, pròpia del N. i NE. (Màn-tua, Pavia, Reggio *pècar*, *-cher*) solament en aparença es decanta cap al francès, puix que deu ser manllevat

del longobard, dialecte alt-alemany que canvià totes les *b-* alemanyes en *p-*; potser no es pot descartar del tot que *bicchiere* fos un longobardisme (de consonantisme més antic?), compareu els noms *Ranieri*, *Rainiero* etc., que Gamillscheg, *Rom. Germ.* II, p. 209, mira com a autòctons.

Complica encara el problema el grup del llgd. ant. i gc. ant. [1384] *pegar* 'gerro' i 'mesura de líquids', documentat des de l'Edat Mitjana en diverses zones del Lenguadoc, lato sensu, entre altres l'Albigès i el Carcí (*Te Igitur*, PSW VI, 175), i avui *pegà*, estès per tot Gascunya, i fins al Nord de Tolosa (*pegàrps* 'catúfols de sinya', VKR VI, 81); l'àrea del qual arriba fins a l'Erau, el Roergue i el Lot (*pegát* a Grealou 'gerreta', VKR VI, 45); d'on ha de ser manllevat el basc *pegar(ra)* «cántaro», que no es pot pendre com autòcton i pare de les formes occitanes, com hauria volgut Ur-tel (*Berliner Sitzber.*, 1917, 536), sinó al contrari romanisme fill d'aquestes, com rectificà Jud (*ARom.* II, 1918, 239).

L'origen últim de tota la família hem de qualificar-lo resoltament d'inconegut, per més que molts es conformin amb partir del gr. *βίχος* 'àmfora per a vi', 'vas per beure' (FEW I, 361-2; Kluge; vagament REW, 1081a, cf. 1102). Comencem perquè això no ens explica la forma en *p-* gascona-llenguadocià ni la francesa amb els seus succedanis, car de cap manera no convenç la proposta de Gamillscheg (*EWFS*, i *Rom. Germ.*) d'un encruentament del francic *BIKARI* amb el nostre tipus *POT*; i encara menys és sostenible la idea de Brüch (*ZRPh.* xxxix, 210-1) d'una ultracorrecció de certa tendència del llatí vulgar a canviar la *π-* grega en *b-*, tendència merament esporàdica; tampoc la *π-* simple de *βίχος* no és compagina amb la sorda del fr. *pichier* etc., que postula *-cc-*.

El mot grec, conegut des d'Heròdot, és d'origen fènic segons els antics, que mai no van dar-li ús general i el sentiren sempre com a estranger. Encara que en els mss. predomini l'accentuació *βίχος*, que pressuposa una *i* breu, és sabut que l'autoritat dels escribes és flaca en aquest punt, i hem de creure que es tracta d'una accentuació incorrecta, com sigui que les grafies *βίχος* i *βεῖχος* no són rares, i els dos testimonis poètics que se'n coneixen coincideixen a exigir una *i* llarga (veg. Stephanus i Liddell-Scott): ara bé les formes germàniques, el gc.-llgd.-basc *pegar* i la variant fr.-oc. *pechier* postulen rotundament una *i* breu (a base de la qual, en rigor, també podria explicar-se la forma *pichier/pitxer*).¹ La forma *becarius* «orceoli genus» en un glossari transmès per un ms. del S. IX, i en altres glosses alt-alemanyes (Kluge, *ZRPh.* xli, 679; *ARom.* VI, 301), com a pont entre el grec i el romànic, té valor ben escàs: menys que menys essent la forma epigràfica *bicarus* un nom propi de persona, doncs sense relació amb això, segons el *ThLL* (cf. Whatmough, *Dial. Anc. Gaul.*, p. 144); quedaria solament la qüestió d'una relació possible amb el *BACARIUM* d'altres gloses (*CGL* VI, 124), que hom ha cregut emparentat amb la família cèltica de *BACI*, el fr. *bache* etc.

En principi, doncs, sembla impossible que *βίχος*